

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

11. november 2015*

»Præjudiciel forelæggelse — artikel 107 TEUF og 108 TEUF — statsstøtte — støtte tildelt i strid med artikel 108, stk. 3, TEUF — afgørelse fra en national retsinstans, der bekræfter gyldigheden af den aftale, der tildeler denne støtte — retskraft — overensstemmende fortolkning — effektivitetsprincippet«

I sag C-505/14,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Landgericht Münster (regional ret i Münster, Tyskland) ved afgørelse af 17. september 2014, indgået til Domstolen den 12. november 2014, i sagen:

Klausner Holz Niedersachsen GmbH

mod

Land Nordrhein-Westfalen,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af formanden for Første Afdeling, R. Silva de Lapuerta, som fungerende formand for Anden Afdeling, og dommerne J.L. da Cruz Vilaça, A. Arabadjiev (refererende dommer), C. Lycourgos og J.-C. Bonichot,

generaladvokat: P. Mengozzi

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Klausner Holz Niedersachsen GmbH ved Rechtsanwalt D. Reich
- Land Nordrhein-Westfalen ved Rechtsanwalt G. Schwendinger
- Europa-Kommissionen ved R. Sauer, T. Maxian Rusche og P.-J. Loewenthal, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

* Processprog: tysk.

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om en præjudiciel afgørelse omhandler fortolkningen af artikel 107 TEUF og 108 TEUF samt effektivitetsprincippet.
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en sag mellem Klausner Holz Niedersachsen GmbH (herefter »Klausner Holz«) og Land Nordrhein-Westfalen (herefter »sagsøgte delstat«) vedrørende den omstændighed, at nævnte delstat ikke har gennemført aftaler om levering af træ, som er indgået med Klausner Holz.

Tysk ret

- 3 § 322, stk. 1, i lov om civil retspleje (Zivilprozessordnung, herefter »ZPO«) med overskriften »Materiel retskraft« har følgende ordlyd:

»Domme har kun opnået retskraft, såfremt der er truffet afgørelse vedrørende det krav, der er rejst ved søgsmålet eller kontrasøgsmålet.«

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 4 Den 20. februar 2007 indgik Klausner-koncernen, som Klausner Holz er en del af, og den sagsøgte delstats skovforvaltning en aftale om levering af træ. Den sagsøgte delstat påtog sig i henhold til denne aftale at sælge konkret fastlagte mængder træ til Klausner Holz i årene 2007 til 2014 til priser, der var fastlagt på forhånd på grundlag af træstørrelse og kvalitet. Den sagsøgte delstat forpligtede sig endvidere til ikke at foretage andre salg til priser, der var lavere end dem, der var fastsat i aftalen.
- 5 Den 17. april 2007 indgik Klausner Holz og den sagsøgte delstat en »rammesalgsaftale«, der supplerede aftalen af 20. februar 2007 (herefter samlet »de omhandlede aftaler«).
- 6 I løbet af første halvdel af 2007 indgik den sagsøgte delstat ligeledes aftaler om levering af træ med seks andre storkunder, der indkøbte nåletræ, for perioderne fra 2007 til henholdsvis 2011, 2012 og i et tilfælde 2014. I overensstemmelse med disse aftaler var de aftalte priser for det stormfældede træ, der blev leveret i løbet af 2007 og 2008, sammenlignelige med de priser, der var fastsat i de omhandlede aftaler, mens priserne for det friske træ, der blev leveret fra 2009, generelt var højere end de priser, der var fastsat i de omhandlede aftaler, idet der ses bort fra muligheden for at tilpasse disse priser under visse betingelser og inden for visse grænser.
- 7 I løbet af 2007 og 2008 foretog den sagsøgte delstat leveringerne af træ til Klausner Holz, men de aftalte salgsmængder af stormfældet træ blev ikke nået. I løbet af 2008 opstod der finansielle vanskeligheder for Klausner Holz, der undertiden gav anledning til forsinkede betalinger. I august 2009 opsagde den sagsøgte delstat den »rammesalgsaftale«, der havde suppleret aftalen af 20. februar 2007, og fra andet halvår af 2007 ophørte nævnte delstat med at levere træ til Klausner Holz under de betingelser, der var fastsat i de omhandlede aftaler.
- 8 Ved anerkendelsesdom af 17. februar 2012 fastslog Landgericht Münster (regional ret i Münster), at de omhandlede aftaler fortsat var gældende. Denne dom blev stadfæstet af Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm), der traf afgørelse vedrørende appellen ved dom af 3. december 2012, der nu er blevet retskraftig.

- 9 Klausner Holz anlagde derefter sag mod den sagsøgte delstat ved den forelæggende ret med påstand om for det første erstatning som følge af den manglende levering af træ i løbet af 2009 med et beløb på ca. 54 mio. EUR, for det andet levering af ca. 1,5 mio. rummeter grantræ til opfyldelse af de omhandlede aftaler for den periode, der ligger mellem 2010 og februar 2013, samt for det tredje meddelelse af oplysninger vedrørende bl.a. de finansielle betingelser, hvorunder de fem største kunder, der indkøbte nåletræ, havde erhvervet skåret grantræ hos den sagsøgte delstat i perioden fra 2010 til 2013.
- 10 Den sagsøgte delstat har på sin side for den forelæggende ret gjort gældende, hvilken den undlod at gøre for Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm), at EU-retten er til hinder for en opfyldelse af de omhandlede aftaler, for så vidt som disse aftaler udgør »statsstøtte« som omhandlet i artikel 107, stk. 1, TEUF, som er gennemført i strid artikel 108, stk. 3, TEUF.
- 11 I juli 2013 informerede Forbundsrepublikken Tyskland Europa-Kommissionen om, at der fandtes en ikke-anmeldt støtte, dvs. de omhandlede aftaler, og at denne støtte efter denne medlemsstats opfattelse er uforenelig med det indre marked. Desuden modtog Kommissionen i oktober 2013 klager fra flere af Klausner Holz' konkurrenter, der indeholdt de samme klagepunkter om uforenelighed med det indre marked.
- 12 Ved skrivelse af 26. maj 2014 fremsendte den forelæggende ret en anmodning om supplerende oplysninger til Kommissionen på grundlag af Meddelelse fra Kommissionen om de nationale retters håndhævelse af statsstøttereglerne (EUT 2009 C 85, s. 1). Kommissionen oplyste som svar på denne skrivelse, at henset til det stadie, som de sager, der var anlagt efter Forbundsrepublikken Tysklands meddelelse af oplysninger, befandt sig på, og de klager, der er nævnt i den foregående præmis i nærværende dom, var den ikke i stand til at fremkomme med et endeligt svar med hensyn til anvendelsen af de EU-retlige bestemmelser om statsstøtte i det foreliggende tilfælde, idet et sådant svar under alle omstændigheder skulle forbeholdes den afgørelse, der afslutter sagerne.
- 13 Det er på grundlag af en undersøgelse af flere bestemmelser i de omhandlede aftaler den forelæggende rets opfattelse, at disse aftaler vel udgør statsstøtte som omhandlet i artikel 107, stk. 1, TEUF, idet dette bl.a. følger af den fordel, som Klausner Holz har opnået i henhold til disse aftaler ved hjælp af statslige midler og den manglende overholdelse af testen med den private sælger. Den forelæggende ret har endvidere bemærket, at denne støtte ikke henhører under nogen gruppefritagelsesforordning, og at den ikke udgør en de minimis-støtte som omhandlet i artikel 2 i Kommissionens forordning (EF) nr. 1998/2006 af 15. december 2006 om anvendelse af [artikel 107 TEUF] og [108 TEUF] (EUT L 379, s. 5).
- 14 Denne støtte er ifølge den forelæggende ret dermed blevet gennemført i strid med artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF. I henhold til praksis fra Bundesgerichtshof (den tyske højesteret) skal en civilretlig kontrakt, der tildeler statsstøtte i strid med artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF, anses for ugyldig i sin helhed.
- 15 Den forelæggende ret anser sig imidlertid for forhindret i at drage konsekvenserne af tilsidesættelsen af artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF, idet det er fastslået i anerkendelsesdommen af 3. december 2012 – afsagt af Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm) og nævnt i nærværende doms præmis 8 ovenfor – der har opnået retskraft, at de omhandlede aftaler fortsat er gældende.
- 16 Under disse omstændigheder har Landgericht Münster (regional ret i Münster) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Kræver EU-retten, navnlig artikel 107 TEUF og 108 TEUF (henholdsvis artikel 87 EF og 88 EF) og effektivitetsprincippet, at der i en civilretlig tvist om gennemførelse af en civilretlig kontrakt, der yder støtte, ses bort fra en retskraftig, civilretlig anerkendelsesdom, der er afsagt i samme sag, hvilken dom

bekræfter, at den civilretlige kontrakt fortsat består, uden at der herved er taget stilling til bestemmelserne om støtte, hvis gennemførelsen af kontrakten efter national ret ikke kan afværges på anden måde?»

Om det præjudicielle spørgsmål

- 17 Den forelæggende ret ønsker med det præjudicielle spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om EU-retten under sådanne omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede er til hinder for, at anvendelsen af en bestemmelse i national ret, der har til formål at fastslå retskraftprincippet, forhindrer en national ret, der har fastslået, at aftaler, der er genstand for en tvist, som verserer for denne ret, udgør statsstøtte som omhandlet i artikel 107, stk. 1, TEUF, som er gennemført i strid med artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF, i at drage alle konsekvenser af denne tilsidesættelse, idet det i en endelig national retsafgørelse – uden at der er taget stilling til, om disse aftaler indfører statsstøtte – er fastslået, at disse aftaler fortsat er gældende.
- 18 Det bemærkes indledningsvis, at artikel 108, stk. 3, TEUF ifølge Domstolens faste praksis indfører en forebyggende kontrol med påtænkte nye støtteforanstaltninger (dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 25 og den deri nævnte retspraksis).
- 19 Denne kontrol har til formål, at der kun gennemføres støtte, der er forenelig med det indre marked. Med henblik på at nå dette mål gennemføres en påtænkt støtte ikke, førend enhver tvivl om støttens forenelighed er fjernet ved Kommissionens endelige afgørelse (dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).
- 20 Gennemførelsen af denne kontrolordning tilkommer dels Kommissionen, dels de nationale retter, idet deres respektive roller supplerer hinanden, men er klart adskilte (dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis).
- 21 Mens det alene er Kommissionen, der herved er underlagt Unionens retsinstansers efterprøvelse, som er kompetent til at træffe afgørelse om støtteforanstaltningernes forenelighed med det indre marked, har de nationale retter til opgave – indtil Kommissionen har truffet endelig afgørelse – at sikre borgernes rettigheder i tilfælde, hvor de statslige myndigheder tilsidesætter forbuddet i artikel 108, stk. 3, TEUF (dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis).
- 22 De nationale retter kan således få forelagt tvister, som indebærer, at de skal fortolke og anvende det i artikel 107, stk. 1, TEUF omhandlede støttebegreb for at fastslå, om en statslig foranstaltning, som er indført uden iagttagelse af den forudgående kontrolprocedure efter artikel 108, stk. 3, TEUF, skulle have været underkastet denne procedure (jf. i denne retning dom Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires og Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, C-354/90, EU:C:1991:440, præmis 9 og 10 og den deri nævnte retspraksis).
- 23 De nationale retters beføjelse er et resultat af den direkte virkning af det forbud mod at gennemføre påtænkte støtteforanstaltninger, som fremgår af artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF. Herom har Domstolen fastslået, at forbuddet i denne bestemmelse mod at gennemføre støtteforanstaltninger har direkte virkning for enhver støtte, som gennemføres uden underretning (dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 29 og den deri nævnte retspraksis).
- 24 De nationale retter skal over for borgerne således sikre, at der drages alle konsekvenser af en tilsidesættelse af artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF i henhold til national ret såvel med hensyn til gennemførelsesretsakternes gyldighed som med hensyn til tilbagesøgning af den finansielle støtte,

der er tildelt i strid med den omhandlede traktatbestemmelse eller i givet fald i strid med foreløbige forholdsregler (dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

- 25 Formålet med de nationale retters opgave er følgelig at træffe de nødvendige foranstaltninger til at afhjælpe ulovligheden af støttens gennemførelse, således at støttemodtageren ikke bevarer den frie rådighed herover i den tid, der forløber, indtil Kommissionen vedtager sin afgørelse (dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).
- 26 Med henblik herpå kan de nationale retter, når de fastslår, at den omhandlede foranstaltning udgør statsstøtte som omhandlet i artikel 107 TEUF, som er gennemført i strid med artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF, enten beslutte at indstille gennemførelsen af denne foranstaltning og pålægge tilbagesøgning af allerede udbetalte beløb eller træffe foreløbige forholdsregler for at beskytte dels de berørte parter interesser, dels den effektive virkning af Kommissionens efterfølgende afgørelse (jf. analogt dom Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, præmis 43, og kendelse Flughafen Lübeck, C-27/13, EU:C:2014:240, præmis 26).
- 27 I det foreliggende tilfælde har den forelæggende ret i overensstemmelse med den opgave, som den således er pålagt, fastslået, at de omhandlede aftaler medfører statsstøtte, som er gennemført i strid med artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF. Nævnte ret anser sig for forhindret i at opfylde sin forpligtelse til at drage alle konsekvenser af denne tilsidesættelse, idet den af Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm) afsagte anerkendelsesdom, der stadfæster, at de omhandlede aftaler fortsat er gældende, er retskraftig.
- 28 For det første fremgår det i denne henseende af de akter, der er fremlagt for Domstolen, at den tvist, der gav anledning til denne afgørelse fra Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm), ikke drejede sig om, hverken som hovedspørgsmål eller bispørgsmål, hvorvidt de omhandlede aftaler havde karakter af statsstøtte som omhandlet i artikel 107, stk. 1, TEUF, således at dette spørgsmål som fremhævet af den forelæggende ret ikke blev behandlet af Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm) og heller ikke af Landgericht Münster (regional ret i Münster), da denne tvist blev afgjort i første instans.
- 29 For det andet fremgår det, at genstanden for den tvist, der gav anledning til anerkendelsesdommen fra Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm), alene var en påstand om, at det blev kendt for ret, at de omhandlede aftaler fortsat var gældende, uanset at de var blevet opsagt af den sagsøgte delstat. Genstanden for den tvist, der verserer ved den forelæggende ret, er derimod for det første betaling af erstatning for den manglende opfyldelse af en del af disse aftaler, for det andet opfyldelsen af en anden del af disse aftaler og for det tredje meddelelse af visse oplysninger vedrørende bl.a. de priser, der praktiseres i denne sektor.
- 30 Den forelæggende ret har, idet den har medgivet, at retskraftprincippet som anerkendt i national ret er undergivet visse objektive, subjektive og tidsmæssige begrænsninger og visse undtagelser, bemærket, at nævnte nationale ret ikke kun er til hinder for en fornyet behandling i en efterfølgende tvist af de anbringender, der allerede udtrykkeligt er gjort endeligt op med, men også for drøftelse af spørgsmål, der kunne være rejst i forbindelse med den forudgående tvist, men som ikke blev det.
- 31 I denne henseende bemærkes, at det påhviler de nationale retter i videst muligt omfang at fortolke bestemmelserne i national ret på en sådan måde, at de kan få en anvendelse, som bidrager til gennemførelse af EU-retten (dom Lucchini, C-119/05, EU:C:2007:434, præmis 60).
- 32 Dette princip om overensstemmende fortolkning af national ret er ganske vist underlagt visse begrænsninger. De nationale retsinstansers forpligtelse til at henvise til indholdet af EU-retlige bestemmelser, når de fortolker og anvender de relevante nationale retsregler, begrænses således af

generelle retsprincipper, og det kan ikke tjene som grundlag for en fortolkning *contra legem* af national ret (jf. i denne retning domme *Impact*, C-268/06, EU:C:2008:223, præmis 100, og *Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2014:2, præmis 39).

- 33 Det er i hovedsagen den forelæggende rets opfattelse, at den står over for en sådan begrænsning, idet den har fremhævet, at den nationale lovgivning ikke giver den mulighed for »[at afværge] gennemførelsen af kontrakten [...] på anden måde«.
- 34 I denne forbindelse bemærkes, at princippet om overensstemmende fortolkning bl.a. kræver, at de nationale retter gør alt, hvad der henhører under deres kompetence – idet de tager den nationale ret i dens helhed i betragtning og anvender fortolkningsmetoder, der er anerkendt i denne ret – for at sikre den fulde virkning af EU-retten og for at nå et resultat, der er i overensstemmelse med det, der tilsigtes med EU-retten (jf. i denne retning dom *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis).
- 35 Det påhviler således den forelæggende ret på dette grundlag at undersøge, om den kan nå frem til en sådan fortolkning, idet den herved bl.a. tager hensyn til dels de omstændigheder, der er nævnt i nærværende doms præmis 28 og 29 (jf. analogt dom *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, præmis 31), dels den retspraksis, som Domstolen har henvist til i nærværende doms præmis 26, og hvoraf det fremgår, at de nationale retter med henblik på at drage konsekvenserne af en tilsidesættelse af artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF i givet fald kan træffe foreløbige forholdsregler. I det foreliggende tilfælde tilkommer det således den forelæggende ret at undersøge muligheden for at træffe en foranstaltning, såsom en midlertidig suspension af de omhandlede aftaler, indtil Kommissionen har truffet en afgørelse, der afslutter proceduren, hvilket sætter denne ret i stand til at efterkomme sine forpligtelser i henhold til artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF uden dog at tage stilling til, om de omhandlede aftaler er gyldige.
- 36 Selv om den forelæggende ret var af den opfattelse, at de undtagelser til retskraftprincippet, der findes i de tyske civile retsplejeregler, ikke finder anvendelse i det foreliggende tilfælde, skal det desuden bemærkes, at det følger af ZPO's § 322, stk. 1, at en dom kun har opnået retskraft, for så vidt som der er truffet afgørelse vedrørende det krav, der er rejst ved søgsmålet eller kontrasøgsmålet. Det tilkommer således den forelæggende ret at undersøge, om en sådan begrænsning, der er udtrykkeligt nævnt i ZPO's § 322, ikke gør det muligt at fortolke denne bestemmelse således, at når der gøres en tilsidesættelse af artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF gældende, omfatter retskraften kun retlige krav, som retten har påkendt, således at nævnte bestemmelse ikke udgør en hindring for, at en ret i forbindelse med en efterfølgende tvist tager stilling til retlige spørgsmål, som denne endelige afgørelse ikke har forholdt sig til.
- 37 En løsning som den, der er omhandlet i nærværende doms præmis 35 eller en fortolkning af national ret som den, der er nævnt i nærværende doms præmis 36, vil således ikke rejse tvivl om den retskraft, der er forbundet med afgørelsen fra Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm).
- 38 For det tilfælde, at en sådan foranstaltning eller en sådan fortolkning alligevel ikke vil være mulig, skal der henvises til vigtigheden af retskraftprincippet både inden for Unionens retsorden og i de nationale retsordener. Såvel hensynet til at sikre en stabil retstilstand og stabile retlige relationer som retsplejehensyn gør det nemlig påkrævet, at retsafgørelser, der er blevet endelige, efter at de hjemlede appelmuligheder er udnyttet, eller efter at appellfristerne er udløbet, ikke længere kan anfægtes (jf. domme *Fallimento Olimpiclub*, C-2/08, EU:C:2009:506, præmis 22, og *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, præmis 28).
- 39 Følgelig er en national domstol ikke efter EU-retten forpligtet til i alle tilfælde at undlade at anvende nationale processuelle regler, hvorved en afgørelse tillægges retskraft, uanset at dette ville gøre det muligt at afhjælpe en tilsidesættelse af EU-retten, der følger af denne afgørelse (jf. domme *Kapferer*,

C-234/04, EU:C:2006:178, præmis 22, Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, præmis 23, Kommissionen mod Den Slovakiske Republik, C-507/08, EU:C:2010:802, præmis 60, Impresa Pizzarotti, C-213/13, EU:C:2014:2067, præmis 59, og Târşia, C-69/14, EU:C:2015:662, præmis 29).

- 40 I mangel af EU-retlige bestemmelser på området tilkommer det medlemsstaterne i deres interne retsorden at fastsætte fremgangsmåderne for gennemførelse af retskraftprincippet i medfør af princippet om medlemsstaternes procesautonomi. Disse må imidlertid ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende krav på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de må ikke være udformet således, at de i praksis gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve rettigheder, som hjemles i Unionens retsorden (effektivitetsprincippet) (jf. i denne retning domme Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, præmis 24, og Impresa Pizzarotti, C-213/13, EU:C:2014:2067, præmis 54 og den deri nævnte retspraksis).
- 41 Hvad angår effektivitetsprincippet har Domstolen allerede fastslået, at hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale retsinstanter. Under denne synsvinkel skal der i givet fald tages hensyn til de principper, der ligger til grund for den nationale retspleje, bl.a. om retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig sagsbehandling (jf. i denne retning domme Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, præmis 27, og Târşia, C-69/14, EU:C:2015:662, præmis 36 og 37 og den deri nævnte retspraksis).
- 42 Det skal i denne henseende bemærkes, at en fortolkning af national ret som den, der er beskrevet i nærværende doms præmis 30, bl.a. kan have den konsekvens, at en afgørelse fra en national ret, i det foreliggende tilfælde Oberlandesgericht Hamm (den øverste regionale ret i Hamm), tillægges virkninger, der i det konkrete tilfælde ville hindre anvendelsen af EU-retten, for så vidt som den ville gøre det umuligt at opfylde den forpligtelse, som påhviler de nationale retter til at sikre overholdelsen af artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF.
- 43 Det ville således heraf følge, at såvel de statslige myndigheder som modtagerne af statsstøtte ville kunne omgå forbuddet i artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF ved – uden at påberåbe sig de EU-retlige bestemmelser på statsstøtte området – at opnå en anerkendelsesdom, hvis virkning i sidste ende ville gøre det muligt for dem at fortsætte gennemførelsen af den omhandlede støtte i flere år. I et tilfælde som det i hovedsagen omhandlede ville der således blive begået en ny tilsidesættelse af EU-retten ved hver levering af træ, uden at det vil være muligt at afhjælpe tilsidesættelsen.
- 44 En sådan fortolkning af national ret kan desuden fjerne den effektive virkning af Kommissionens enekompetence, nævnt i nærværende doms præmis 21, til under Unionens retsinstanter efterprøvelse at bedømme støtteforanstaltningers forenelighed med det indre marked. I det tilfælde, at Kommissionen, til hvilken institution Forbundsrepublikken Tyskland i mellemtiden har anmeldt den støtteforanstaltning, som udgjorde de omhandlede aftaler, måtte konkludere, at støtten er uforenelig med det indre marked, og anordne tilbagesøgning heraf, ville gennemførelsen af Kommissionens afgørelse således være dømt til at mislykkes, hvis Kommissionen ville kunne blive mødt af en national retsafgørelse, der fastslår, at de aftaler, som indeholder denne støtte, er »gældende«.
- 45 Under disse omstændigheder skal det konkluderes, at en national regel, der forhindrer en national ret i at drage alle konsekvenser af en tilsidesættelse af artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF på grund af en national retsafgørelse, som er blevet retskraftig, og som er truffet med henblik på at afgøre en retlig tvist, der ikke havde den samme genstand, og som ikke omfattede de omhandlede aftalers karakter af statsstøtte, skal anses for uforenelig med effektivitetsprincippet. Sådanne vidtgående hindringer for en effektiv anvendelse af EU-retten, og navnlig reglerne på området for statsstøttekontrol, kan således

ikke med rimelighed begrundes under henvisning til retssikkerhedsprincippet (jf. analogt domme Fallimento Olimpiclub, EU:C:2009:506, præmis 31, og Ferreira da Silva e Britto, C-160/14, EU:C:2015:565, præmis 59).

- 46 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det forelagte spørgsmål bevares med, at EU-retten under sådanne omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede er til hinder for, at anvendelsen af en bestemmelse i national ret, der har til formål at fastslå retskraftprincippet, forhindrer en national ret, der har fastslået, at aftaler, der er genstand for en tvist, som verserer for denne ret, udgør statsstøtte som omhandlet i artikel 107, stk. 1, TEUF, som er gennemført i strid med artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF, i at drage alle konsekvenser af denne tilsidesættelse på grund af en endelig national retsafgørelse, hvori det – uden at der er taget stilling til, om disse aftaler indfører statsstøtte – er fastslået, at disse aftaler fortsat er gældende.

Sagens omkostninger

- 47 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

EU-retten er under sådanne omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede til hinder for, at anvendelsen af en bestemmelse i national ret, der har til formål at fastslå retskraftprincippet, forhindrer en national ret, der har fastslået, at aftaler, der er genstand for en tvist, som verserer for denne ret, udgør statsstøtte som omhandlet i artikel 107, stk. 1, TEUF, som er gennemført i strid med artikel 108, stk. 3, tredje punktum, TEUF, i at drage alle konsekvenser af denne tilsidesættelse på grund af en endelig national retsafgørelse, hvori det – uden at der er taget stilling til, om disse aftaler indfører statsstøtte – er fastslået, at disse aftaler fortsat er gældende.

Underskrifter